

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ В УКРАЇНІ : АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ

Постановка проблеми. Історична пам'ять є невід'ємною складовою національної ідентичності . Усвідомлення спільності історичної долі нарівні з мовою і культурними традиціями об'єднує індивідумів , окремі соціальні групи у нації , наділяє її членів почуттям духовної спорідненості . Досвід показує , що державна політика пам'яті в Україні позбавлена системності , цілісності , часто гілки влади діють у розріз одна одній . Колективні уявлення про минуле є важливим соціокультурним феноменом колективної та індивідуальної самоідентифікації . Важливим є те , що політика пам'яті повинна бути скерована на збереження суспільної стабільності , сприяти пошуку інтегративних компонентів суспільного розвитку , знімати з порядку денного надміру політизації історичних подій та попереджати загострення суспільних протиріч , узгоджувати регіональне бачення історичного минулого із загальнонаціональним. Незважаючи на уявну спонтанність та еволюційність процесів формування історичних наративів , у сучасних умовах держава , використовуючи засоби відповідної політики та управління, виступає впливовим суб'єктом формування національної пам'яті . Актуальність статті зумовлена і тим , що в Україні історичне минуле часто є чинником суспільної напруги , і тому аналізуючи проблему історичної пам'яті та її роль у процесі національної консолідації , варто врахувати і те , що політичний контекст національної пам'яті не є лише контекстом внутрішньої боротьби , він поширюється на міждержавні відносини , впливає на прикордонну співпрацю .

Мета нашого дослідження полягає у характеристиці державної політики пам'яті в Україні . Відповідно до мети ставимо наступні **завдання** :

1. Висвітлити поняття державної політики пам'яті .
2. Дослідити концептуальні засади державної політики пам'яті в Україні : розв'язання проблем і визначення цілей.
3. Визначити складові політики національної пам'яті.

Стан дослідження. Історична пам'ять народу не є абстрактною категорією, вона включає спогади про свої витоки , про історичне становлення етносу , про видатні постаті нації. В той же час історична пам'ять є тим стрижнем , на якому тримається мова , і культура , і духовність , і , врешті , національна свідомість – ті фундаментальні цінності , які консолідують народ . Отже , історична пам'ять у широкому розумінні – це своєрідний пантеон національної ідентичності. Коли спільнота самоусвідомлює себе як нація , тоді історична пам'ять трансформується в національну. Загалом вододіл між національною та історичною пам'яттю такий незначний , що ці поняття ототожнюються , вони є взаємопов'язаними , але сам термін “національна пам'ять” вживається порівняно недавно , тоді як більшість дослідників оперують поняттям “історична пам'ять” . В цілому ж , історична пам'ять являє собою надзвичайно складний феномен суспільної свідомості , що входить як у сферу суспільної психології , так і в царину ідеології . Деякі вчені вважають використання терміну “історична пам'ять” неконкретним , так як це , на їх думку , своєрідне ідеологічне кліше , що символізує процес політизації історії . Особливої уваги вони набули у ХХ ст., йдеться насамперед про спогади очевидців трагедій цього сторіччя – Голодомору , репресій , геноцидів. Найпоширенішою темою дослідження в галузі історичної пам'яті стала проблема “політика пам'яті” , тобто вивчення ролі політичного сегменту у виробленні і формуванні певних цінностей історичного минулого з якоюсь соціально-політичною метою . Ефективність державної політики залежить від рішень , які приймають президент , парламент , уряд та інші державні інституції , які повинні враховувати позицію громадянського суспільства , історичне минуле , національну структуру суспільства.

Існує низка причин існування кількох локальних колективних уявлень про минуле . Як зазначає І. Симоненко , серед таких чинників є : релігійна орієнтація громадян , історичне існування у різних державних об'єднаннях, відмінності в етнічному складі населення окремих частин країн, відмінності у соціального складі населення , економічному розвитку

та інше . Якщо говорити про релігійну орієнтацію громадян , то слід зазначимо , що одним із факторів , що впливає на формування різних колективних уявлень , є належність громадян України до кількох конфесій християнства . Говорячи про історичний чинник , звідси маємо і етнічні відмінності різних частин країни , що також є суттєвим чинником формування національної ідентичності . Вище ми вже говорили про те , що саме формує національну ідентичність , тож зупинимось на такій ознаці національної історичної свідомості , як мова . Це не може не впливати на полярність колективної самоідентифікації. Адже , крім росіян , існує відсоток російськомовних українців і представників інших етносів. Тут відразу зазначимо, що Україна сьогодні є політичною державою , в якій проживають представники різних національних меншин зі своїми історичними спогадами .

Соціальний склад і різні ідеологічні орієнтації населення регіонів України також є причиною амбівалентності історичної пам'яті українців. Якщо говорити про соціальний склад , то не важко простежити відмінності східного регіону , де переважають індустріальні робітники , інженерно-технічні працівники міст , і західного , населення якого займається переважно сільським господарством , тобто ця , так би мовити , господарча спеціалізація має безпосередній вплив на ідентифікацію населення , адже історична пам'ять промислових робітників буде в будь – якому випадку відрізнятися від історичних уявлень мешканців сільської місцевості . Не можна оминати і такий головний , а на сьогодні і визначальний засіб політики пам'яті в Україні , як політичне протистояння . Як зазначає В. Карлова , “щоб надати відмінностей у своїх програмах і напрямках діяльності, політичні та блоки активніше використовують риторику колективних уявлень про минуле . Отже , говорячи про сучасну ситуацію в Україні в царині історичної пам'яті , підіб'ємо деякі підсумки і зазначимо основні характерні ознаки . По-перше , наявний виразний дуалізм у поглядах на минуле , коли у суспільній свідомості побутують різні , часом антагоністичні і конкурентні між собою моделі історичної пам'яті . По-друге , існування регіональних варіантів колективної пам'яті , що продукує відмінні типи національної ідентичності .

Аналіз ситуації , що складалася в сучасній Україні щодо питань , пов'язаних з формуванням історичної пам'яті, свідчить про постійно зростаючу впродовж останніх років політизованість цього сегмента суспільного життя . Напружена ситуація , що складалася навколо трактувань окремих сюжетів історії України, є не лише результатом боротьби партій різної ідеологічної спрямованості, різних моделей державного будівництва і формування української нації. Державна політика пам'яті також характеризується відсутністю цілісності. Відчутними є контрверсії офіційних комеморативних заходів у регіональному вимірі. Якщо низка актів Президента України спрямовується на декомунізацію національної пам'яті , то Верховна Рада України може діяти у протилежному намірі, ухвалюючи , наприклад , ухвалюючи, наприклад, постанову про відзначення 90-річчя створення Комсомолу України.

Для ефективного формування концептуальних засадах державної історичної політики потрібно визначити її стратегічні цілі . Такими цілями можуть вважатися наступні .

1. Подальша модернізація національного нарративу з метою досягнення остаточної декомунізації історичної пам'яті громадян України .

2. Водночас державна політика пам'яті має бути орієнтована на збереження стабільності , неконфліктності суспільних відносин.

3. Формування у громадян націоцентричного розуміння вітчизняної історії , її самобутності та безперервності.

4. Історична пам'ять повинна відігравати більшу вагому роль в інтегративних процесах становлення української політичної нації , сприяти формуванню національної ідентичності , визначенню громадянами ціннісних орієнтацій та лояльному ставленні до держави .

5. Максимальне використання потенціалу історичної спадщини у справі патріотичного виховання , формування в суспільній свідомості позитивного образу національної історії.

6. Узгодження регіональних візій історичного минулого із загальнонаціональним історичним каноном .

7. Інтегрування національної історичної пам'яті у загальноєвропейські та світові історичні конструкції сприятиме утвердженню позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Національна пам'ять - надзвичайно цінний сукупний досвід поколінь . Пам'ять про спільне життя наших предків тримає в купі наші родини , вона ж об'єднує більші спільноти , такі як нації . Політика національної пам'яті має три основні складові : підручник , місця пам'яті та історичний календар .

Створення концепції підручкової історії України

Шкільна історія є таким самим атрибутом держави , як прапор , герб , та гімн . Підручник з історії має містити в собі ті ключові події , які найяскравіше відображають головні ідеї національної пам'яті . Автори концепцій спільних підручників чудово розуміють : так можна впливати не лише на бачення минулого в сучасній державі .

Створення “ місць пам'яті”. Це поняття включає в себе пам'ятники , музеї , заповідники тощо . Якщо в Україні не буде її власних національних “ місць пам'яті “ – будуть інші , інколи відверто ворожі . На сьогодні процес перейменування назв населених пунктів і ліквідації пам'ятників , які апелюють до героїки радянської доби забуксував .

Розроблення календаря історичних дат. За 20 років незалежності України лише протягом короткого періоду 2005-2010 років розробили спроби реалізації власної політики національної пам'яті . На жаль , вони , як і більшість починань “ помаранчевої ” влади , відзначалися непослідовністю і незавершеністю . Тому не випадково зміна влади в Україні на проросійську означала передусім ліквідацію цих здобутків . Тобто в Україні услід за Росією відбувається поновне переоцінювання радянського періоду , а точніше його реабілітація . Тож сьогодні боротьба за відновлення національної пам'яті вирішує не тільки те , як ми оцінюватимемо минуле нашої країни , але й те , якою їй бути в майбутньому .

Висновки. Найближчим часом необхідно розробити нормативно-правову базу-комплекс законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів , які створюватимуть правове поле для реалізації державної політики пам'яті . Слід використовувати регіональний підхід при впровадженні державної політики пам'яті . Дані соціологічних опитувань свідчать про наявність суттєвих відмінностей у поглядах стосовно минулого серед населення регіонів України . Причинами такої ситуації є , головним чином , довге існування окремих частин сучасної України у складі різних державних утворень . Потрібно приділяти постійну увагу розвитку візуальної складової історичної пам'яті : створювати нові , актуалізувати і переформатовувати згідно із сучасними цілями вже існуючі “ місця пам'яті ” , формувати національний пантеон видатних українців . Необхідно активніше стимулювати та фінансово підтримувати створення вітчизняних науково-популярних і художніх літературних творів . Такі національні культурні індустрії і інформаційна політика обов'язково потребують протекціоністських дій з боку держави .

Список використаних джерел :

1. Зерній Ю. Взаємозв'язок історичної пам'яті та національної ідентичності // Політичний менеджмент. 2015. с. 104-115.

2. Зерній Ю. Історична пам'ять як об'єкт державної політики // Стратегічні пріоритети . – 2016 . – №1(2) – с . 71-76.

3. Коник А. «Історична пам'ять» та «політика пам'ять» в епоху медіакультурн // Вісник Львівського університету . – Вин . 32 . – 2014 . с. 153-163

4. Масненко В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // УІЖ . – 2012 . – №5 . – с. 49-62.

5. Подольський А. Українське суспільство і пам'ять про Голокост : спроби аналізу деяких аспектів // Голокост і сучасність . 2008. №1(5) . – с. 47-59.

6. 7. Симоненко І. Особливості структури історичної пам'яті Українського народу та шляхи формування національної свідомості історичного нарративу //Стратегічні пріоритети . – 2014. -№ 1(10). – с. 51-61.
8. Трегуб О. Історична пам'ять як засіб мобілізації національної свідомості //Магістріум . Політичні студії . – 2015.- Випуск 31. – с. 25-29.
9. Шаповалом Ю. Політика пам'яті в сучасній Україні //Матеріали доповіді на Міжнародній науковій конференції «Геополітика , примирення та пам'ять» 4-6 грудня 2015. – Режим доступу : Шпр: - Kii pg/ org/Index/plip?icl = 1230112797
10. Гурик, М. І. Українська політична еліта: історичний огляд і перспективи розвитку // Інтелігенція і влада. – Одеса : Астропринт, 2006. – С. 67-73.
11. Гончарук, Т. В. Філософські проблеми державного управління [Текст] : навч. посіб. / Т. В. Гончарук, М. І. Гурик, М. Л. Шумка ; відп. за вип. Т. В. Гончарук. – Тернопіль : Економічна думка, 2015. – 216 с.
12. Гурик, М. І. Концепція еліти В. Липинського: аналіз і перспективи / М. І. Гурик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Культурологія», Острог, 2010.– С.121-126.
13. Гурик, М. І., Шумка, М. Л. «Каста луччих людей» у соціально-філософському вченні Дмитра Донцова / М. І. Гурик, М. Л. Шумка // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філософія». – Вип.8.– Острог, 2011.– С.36-46.